

FILOZOFIA

ČASOPIS ÚSTAVU FILOZOFIE A SOCIOLOGIE
SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

ROČNÍK 33, 1978, ČÍSLO 3

JUBILEUM SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

IGOR HRUŠOVSKÝ, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

Založenie Slovenskej akadémie vied roku 1953 je významným medzníkom v histórii našej vedy.

Dozreli už podmienky pre organizovanie plánovitého rozvíjania našej vedy v želateľných proporciách. Získali sme dostatočné skúsenosti z práce existujúcich ústavov jej predchodkyne, Slovenskej akadémie vied a umení, osvojili sme si cenné poznatky z činnosti sovietskych akadémií vied a napokon v ľudovodemokratickom zriadení mohli sa vytvoriť už aj nevyhnutné materiálne predpoklady pre riešenie perspektívnych úloh našej vedy.

Rok pred založením SAV bola zostavená osobitná komisia pre organizačnú a ideovú prípravu akadémie podľa vzoru sovietskych akadémií vied. Vlastne už jej predchodkyňa, SAVU, usilovala sa hneď po oslobodení a najmä po februári 1948 organizovať sa na základe konkrétnych skúseností sovietskych akadémií vied.

Naša akadémia od samého svojho založenia bola inštitúciou vyslovene pracovnou a v období výstavby socializmu mala neobyčajne závažnú úlohu vo všetkých hlavných oblastiach nášho života. Významne prispela k riešeniu najdôležitejších problémov nášho národného hospodárstva a našej kultúrnej výstavby.

V prvých rokoch po svojom založení členila sa SAV na päť sekcií: sekciu vied spoločenských, biologických a lekárskejších, poľnohospodárskych, prírodných a technických. Roku 1961, v nových podmienkach rozvoja našej vedy, sa sekcie transformovali na inštitúcie vedeckých kolégii.

Naša filozofia sa rozvíjala už pred vznikom Slovenskej akadémie vied v rámci SAVU. Filozofický ústav spolu s Historickým ústavom a národopisným oddelením, Ústavom dejín slovenskej literatúry, Ústavom slovenského jazyka, Hudobnovedným ústavom a Ekonomickým kabinetom boli zahrnuté do Spoločenskovednej sekcie SAV.

Sekcia, ba vlastne už subkomisia spoločenských vied v rámci SAVU v marci 1952 navrhla doplniť jestvujúce ústavy a pracoviská o ďalšie

kabinety a oddelenia (Kabinet pre vedy právne, Oddelenie pre psychológiu pri Filozofickom ústave SAV, Oddelenie pre divadelnú vedu pri Ústave dejín slovenskej literatúry a Oddelenie pre teóriu a dejiny výtvarného umenia pri Historickom ústave), ktoré by sa stali organizačnými a koordinačnými bunkami vedeckej práce príslušných odborov a zárodkami budúcich ústavov. Subkomisia navrhla ďalej pripojiť k Slovenskej akadémii vied Štátny archeologický ústav a zmeniť Oddelenie národopisu pri Historickom ústave na samostatný Národopisný kabinet. Spoločenskovedná sekcia hneď po vzniku SAV začala zodpovedať aj za vedeckú činnosť Štátneho pedagogického ústavu. Poslanie subkomisie spoločenských vied spočívalo tiež vo vykonaní prípravných prác na kádrové a hmotné vybavenie jednotlivých pracovísk spoločenských vied.

Už prvé skúsenosti, ktoré vyplývali z organizovania vedeckej činnosti SAV, presvedčovali o tom, že treba čím skôr realizovať dobre a vecne uváženú deľbu a koordináciu práce nielen v rámci našej akadémie, ba nielen v hraniciach nášho štátu, ale aj s vedeckými inštitúciami ostatných socialistických krajín.

V mnohých ohľadoch stačí sledovať a osvojovať si výdobytky zahraničnej progresívnej vedy a uplatňovať ich v praxi. Popritom si treba osobitne všímať niektoré špecifické, ale významné domáce problémy, pri výskume ktorých SAV nemá partnera, a potom aj úseky, ktoré sú zhodou okolností u nás na úrovni svetovej vedy.

Tvorba pracovných plánov v oblasti spoločenských vied v prvých rokoch vychádzala z týchto zásad: boj proti nepriateľským ideológiám, prehodnotenie výsledkov buržoáznej vedy, odhaľovanie pokrokových tradícií minulosti, upevňovanie socialistického povedomia vedeckým pohľadom na historický proces vývinu nášho národa, jeho kultúry, jazyka atď. a orientácia na problémy socialistickej výstavby.

Okrem osvojovania si skutočne vedeckej metódy teoretickej práce bolo potrebné venovať mnoho úsilia aj na vyhľadávanie a štúdium základného materiálu. Ukázala sa nevyhnutnosť zakladania súpisu prameňov, evidencie dokumentov, ich vydávania, organizovania terénneho výskumu a prípravy materiálových prác. Zvládnutie syntetických úloh si bezpodmienečne vyžadovalo pri väčších tematických celkoch aj čiastkové monografické práce.

Spoločenské vedy sa v priebehu rokov premyslenejšie a cielavedomejšie usilovali orientovať sa na kľúčové úlohy, ktorých riešenie prináša pomoc nášmu hospodárstvu, kultúre a obohacuje vedeckú teóriu. Pracovníci spoločenských vied si vo svojej väčšine čoraz viac uvedomovali potrebu skúmania hlbokých súvislostí a vývinových tendencií skutočnosti. Už v prvých rokoch existencie Slovenskej akadémie vied sme upozorňovali, že vytyčovanie úloh pre spoločenské vedy neznamená zameriavať sa iba na bezprostredné požiadavky praxe, i keď sú ony nateraz najdôležitejšie, ale značí súčasne aj orientovanie sa na základné smery vedeckého rozvoja, determinované perspektívami rozvoja celej našej

spoločnosti. Preto si treba perspektívne vytyčovať aj uzlové body rozvoja jednotlivých vedných disciplín.

Slovom, pracovníci spoločenských vied si vcelku čoraz zrejmejšie uvedomovali, že pokrok konkrétnych oblastí našej vedy je nemysliteľný bez systematického a intenzívneho rozvíjania základných teoretických výskumov, ktoré tvoria jadro vedy a bez ktorých nemôže úspešne napredovať celý front vedy.

Úlohy, ktoré sa vynárali pred vedeckými pracovníkmi, začleňovali sme do dvoch kategórií. Do prvej sa radili perspektívne výsostné úlohy, vyplývajúce zo základných smerov vedy, určených generálnou líniou vzostupu našej kultúry, do druhej sa zahrňovali niektoré naliehavé a akútne otázky nášho praktického života a usilovania.

Mnohí naši pracovníci v oblasti spoločenských vied i filozofie pochopili, že púha špecializácia bez širšej erudície a osvojenia si vedeckého svetonázoru, ako aj marxistickej dialektickej metódy, bez zreteľa na integráciu a zblížovanie vedných odborov, bez poznania vzdialenejších výhľadov a rozsiahlejších súvislostí odbornej práce s našou prevratnou prítomnosťou nestačí ozrejmiť hlbší zmysel vedeckej práce, ba neraz ústi aj do všelijakých skomolenín vedy. Sám som pri nejednej príležitosti upozorňoval, že marxistická metóda je kritická, vo svojej podstate revolučná a vylučuje akúkoľvek stagnáciu myslenia a odtrhnutosť od života.

Osobitne sme zdôrazňovali, a to hneď po ustanovení Slovenskej akadémie vied, že ovládnutie marxistickej teórie nemožno dosiahnuť púhou knižnou erudíciou, ale predovšetkým schopnosťou jej aplikácie v tvorivej vedeckej práci, v prenikavej analýze skutočnosti. O marxistickej vede môžeme hovoriť len vtedy, keď ona skúma a odhaľuje hlboké súvislosti a tendencie skutočnosti a takto uvoľňuje výrobnú a spoločenskú prax cestu vpred. Ustavičný rozvoj teórie na základe rozboru nových skúseností a praxe pri zachovaní podstaty a metódy marxizmu je zákonitosťou vývinu tvorivého marxizmu.

Priebehom času sa na spoločenskovedných pracoviskách SAV sformovali celé tímy pracovníkov, sústredených na veľké kolektívne úlohy, ako sú napríklad mnohohväzkové diela vzťahujúce sa na dejiny a systematické spracovanie jednotlivých vlastivedných odborov. Prístup k takýmto dielam si vyžadoval veľa prípravných výskumov, teoretických a metodologických diskusií, no onedlho sa začali objavovať aj pozitívne výsledky tohto koncentrovaného úsilia. Viaceré ústavy spoločenskovednej sekcie realizovali požiadavku uprednostňovania veľkých kolektívnych podujatí spracovaním náčrtov a prehľadov dejín slovenskej filozofie, slovenských dejín, dejín slovenskej literatúry, slovenskej hudby, divadla, výtvarného umenia atď.

Po rokoch sa orientovala pozornosť spoločenskovednej sekcie už nielen na potrebu vytyčovania kolektívnych úloh, ale aj komplexných

tém. V tomto ohľade ostáva ešte veľa vykonať, aj keď doteraz vyšli niektoré pozoruhodné a cenné diela osnované na tomto princípe.

Princíp kolektívnosti a komplexnosti, systematicky rozvíjané diskusie, kolokviá, sympóziá vedcov, vedecké semináre atď., to všetko je odôvodnené aj skutočnosťou, že stavba vedy predstavuje koniec-koncov jednotu poznania. Uplatňovaním tohto princípu sa najľahšie prekonáva úzka odbornosť (hoci ináč sa akcentuje úzka špecializácia pri dnešnej delbe práce), ako aj izolovanosť jednotlivých vedných odborov.

Keď bilancujeme vykonanú prácu a zhodnocujeme mnohé skúsenosti, úspechy i nedostatky v oblasti spoločenských vied (mám stále na mysli aj umenovedy) za uplynulé štvrtoročie, môžeme konštatovať s istým uspokojením, že až dosiaľ sa vykonalo mnoho práce v záujme rozvoja príslušných vedných disciplín. Našej verejnosti sa v pravidelných intervaloch odovzdáva značný počet významných a vysokohodnotných kolektívnych a monografických prác, ktoré sa svojou úrovňou stávajú prínosom pre náš kultúrny život a stimulujú ho.

Pozoruhodné výsledky bádateľskej práce na vytyčovaných úlohách prinášajú aj desiatky periodík a zborníkov, ktoré vydáva SAV v oblasti spoločenských vied a umenovied.

Výsledky vedeckej tvorby sa v mnohých ohľadoch odzrkadľujú aj v skvalitnení osvetovej, popularizačnej a propagandistickej činnosti pracovníkov v oblasti spoločenských vied. Výdatná bola ich pomoc pri tvorbe učebníc, pri posudzovaní stredoškolských osnov, vo vedeckých a redakčných radách, v rezortných komisiách atď. Pracovníci spoločenskovedných ústavov sa okrem toho zúčastňovali aj pedagogickej práce na vysokých školách. Slovom, odborná, politická, pedagogická, osvetová, popularizačná, propagačná a konzultačná činnosť týchto pracovníkov povzniesla spoločenskovedné (a umenovedné) inštitúty SAV na popredné miesto v živote nášho štátu.